

Göncz Borbála – Lengyel Gy. – Tóth L. (2012): *Bevándorlók a magyar társadalom tükrében: méltóság, igazságosság és civil integráció*. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest

Kováts András (szerk.) (2011): *Magyarrá válni. Bevándorlók honosítási és integrációs stratégiái*. MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató intézete, Budapest

Kováts András (2012): *Immigrant citizens Survey, Magyarország: Miben mások a határon túli magyarok, mint a többi bevándorló? Kik a „sikerés” migránsok ma Magyarországon?* Előadás. 2012. május 23., MTA Kisebbségkutató Intézet • <http://w3.szolnok-ped.sulinet.hu/uploads/news/migrans-hatteru-tanulok-nevelesenek-es-oktatasanak-segitese/03-kovats-andras.pdf>

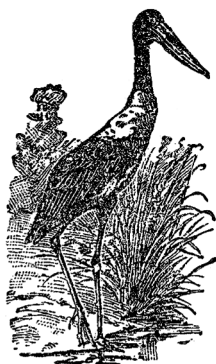
Örkény Antal – Székelyi Mária (2010): *Az idegen Magyarország: Hat migráns csoport összehasonlító elemzése* (2009). In: Örkény Antal – Székelyi Mária

(szerk.): *Bevándorlók Magyarországon*. ICCR–MTA KI, Budapest, 81–120. • [http://www.solidalapok.hu/sites/default/files/mtaki\\_iccr\\_bevandorlok\\_magyarorszagon.pdf](http://www.solidalapok.hu/sites/default/files/mtaki_iccr_bevandorlok_magyarorszagon.pdf)

Sik Endre (1990): *Erdélyi menekültek Magyarországon*. In: Andorka Rudolf – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 1990*. TÁRKI, Budapest, 516–533. • <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a956.pdf>

Sik Endre (2012): *Adalékok a menekültek, a menekülés és a menekültügyi rendszer szociológiai jellemzőihez – Magyarország, 1988–1991*. In: Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. 2. köt. ELTE TáTK, Budapest, 212–256. • [http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Migracio\\_Szociologiaja\\_2.pdf](http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Migracio_Szociologiaja_2.pdf)

Tóth Pál Péter (1997): *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon (1988–1994)*. Püski, Budapest



## MIGRÁNSOK MAGYARORSZÁGON TRANSZNACIONALISTA SZEMÜVEGEN KERESZTÜL

Várhalmi Zoltán

doktorjelölt, elemző,  
MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet  
[zoltan.varhalmi@gvi.hu](mailto:zoltan.varhalmi@gvi.hu)

„– *Té mit tervezel? Hol fogsz élni?*  
– *Tudod, a barátnőm, ő nagyon vissza akar menni Kínába.*  
– *És te mit szeretnél?*  
– *Én nagyon szeretek itt is.*  
– *Akkor?*  
– *Hát én majd itt is és ott is leszek.*”<sup>1</sup>

Nem voltam könnyű helyzetben, amikor felkértek a tanulmány megírására. Megkértek, hogy nem szakmabeliek számára mutassam be, mit tudunk napjaink magyarországi migránsairól. A tanulmányt megtölthettem volna számomra izgalmas definíciós különbségek, jogi passzusok, módszertani dilemmák sorával – ez a megoldás Önök számára viszont érdektelen lett volna. Telezsúfolhattam volna leíró jellegű táblázatokkal, ábrákkal, ahol elemi összefüggések sorával széles körűen, de sekélyesen vázoltam volna a migránsokról kialakult képet – ezt a megoldást még én is untam volna. Ismertethettem volna az elmúlt években született kutatások főbb témáit és eredményeit – ez a megoldás sem lett volna az igazi, hiszen Önök légtüres térben kaptak volna szeleteket napjaink kutatási irányairól. Végül arra jutottam, hogy inkább elmesélem,

én hogyan látom Magyarországot úgynevezett *harmadik országból származó migránsait*, vagyis azokat a nem turistaként, látogatóként vagy menekültként hazánkban tartózkodó külföldieket, akik nem az EU-országok állampolgárai, de nem váltak magyar állampolgárrá.<sup>2</sup>

Néhány olyan alapozó jellegű kérdés megválaszolása után, mint például, hogy kik is a migránsok, hányan vannak, és miért vannak itt, lényegében azt próbálok érzékeltetni, hogy miért nem találom kifejező szónak a *bevándorlót*.

### *Migránsok Magyarországon*

Kezdjük a leggyakrabban elhangzó kérdéssel: Hány migráns él Magyarországon? A hivatalos statisztika szinte lehetetlenné teszi a kérdés megválaszolását. Annyit azonban biztosan ki lehet jelteni, hogy Magyarország nem tekinthető a migráció szempontjából befogadó országnak. A KSH adatai 445 ezer külföldön születetttről szólnak, akik legnagyobb csoportját a Romániában születettek alkotják.

Látható, hogy a külföldön születettek számottevő része olyan környező országokból

<sup>2</sup> Az Európai Integrációs Alap által támogatott kutatások célcsoportja a harmadik országból származó migránsok, így hiába származik a legtöbb migráns Romániából, napjaink kutatásai nem összpontosítanak rájuk.

<sup>1</sup> Részlet egy kínai vállalkozóval készült interjúból (Várhalmi, 2010).

	külföldön születettek		harmadik országban születettek	
	származási ország	fő	származási ország	
1	Románia	177 138	(volt) Jugoszlávia	28 835
2	(volt) Jugoszlávia	28 835	(volt) Szovjetunió	26 897
3	(volt) Szovjetunió	26 897	Ukrajna	10 344
4	Németország	23 735	Szerbia	7 549
5	(volt) Csehszlovákia	23 370	Kína	7 083
6	Ukrajna	10 344	Egyesült Államok	6 444
7	Szerbia	7 549	Vietnam	2 137
8	Ausztria	7 435	Kanada	1 940
9	Kína	7 083	Törökország	1 751
10	Egyesült Államok	6 444	Irán	1 730

1. táblázat • A tíz legnagyobb kibocsátó országból származó külföldön és harmadik országban születettek száma. (Forrás: KSH, 2007)

származik, ahol a magyar kisebbség száma jelentős, ezért feltételezhetően az onnan migrálók körében többségben vannak a határon túli magyarok, akik nyelvükben, kultúrájukban hasonlóak a magyarországi magyarokhoz, ezért integrációjuk, munkaerő-piaci részvételük egészen más jellegű kérdéseket vett fel, mint a kultúrájukban és akár kinézetükben a többségi társadalomtól különböző migránsok. Ha tehát általánosságban beszélünk magyarországi migránsokról, akkor ne a kínaiak jussanak először az eszünkbe, hanem a környező országokban született magyarok.

Származás szerint a magyarországi migránsok közössége a magyar identitásúak rendkívül magas aránya ellenére is rendkívül heterogén. Ezt kiválóan szemlélteti, hogy az itt élő nyolcszáz afrikai közel negyven országból érkezett. A határon túl született magyarokon kívül csak nagyon kevés, származási alapon markánsan elkülönülő közösséget ismerünk, például a kínaiakat, vietnamiakat, törököket vagy a nyelvükben és kultúrájukban nagyon

hasonló muszlim hagyományú országokból érkezőket.<sup>3</sup>

A nagy befogadó országokhoz hasonlóan, Magyarországon is a migránsok elsősorban a jobb megélhetési esélyeket nyújtó, a társas helyzetek szempontjából gyümölcsözőbb nagyvárosokban, elsősorban Budapesten telepednek le. A harmadik országból érkezők 42 százaléka budapesti, de ugyanez az arány az egyiptomiak, a kínaiak, az irakiak vagy a vietnamiak esetében 80 százalék feletti.

A migránsok többsége, ha ma dönthetne, akkor is Magyarországra költöznék. Elenyésző köreikben azok aránya, akiknek társadalmi státusza romlott volna a migráció következtében. A migrációs döntés hátterében leggyakrabban a gazdasági motiváció áll, munkalehetőség kínálkozott, vagy vállalkozás indításának céljából érkeztek Magyarországra. Nem ritka azonban a tanulmányi motiváció sem,

<sup>3</sup> Lényegében az arab országokból, Afganisztánból és Iránból érkezettek értem alatta.

a muszlim hagyományú országból érkezők körében pedig ez domináns ok. Ennek oka, hogy ez a közösség a „legöregebb”: körükben jelentős azoknak a száma, akik az államszocializmus idején „baráti” szocialista országokból, tanulmányi programok keretében érkeztek Magyarországra, majd itt folytatták életüket.

Kis mértékben nagyobb a migránsok között a férfiak aránya, mint a többségi társadalomban, de az igazi különbségek származási országok szerint tapasztalhatóak: míg a mongolok esetében túlnyomó többségben vannak a nők, addig az arabok, törökök a tükörképek, itt a férfiak aránya magas. A 2008-as KSH-adatok szerint a migránsok körében túlsúlyban vannak a 15–39 évesek és a 40–59 évesek; előbbiek 48, utóbbiak 31 %-ot képviselnek. A gazdaságilag aktív korúak aránya meglátszik a foglalkoztatásban is, a 2009-es OEP-adatok szerint 71% foglalkoztatott vagy vállalkozó, addig ugyanez az arány a teljes lakosság körében mindössze 39%. Kovács András (2012) nem véletlenül hangsúlyozza, hogy a magyarországi migránsok sikeresek, hiszen kedvezőbb demográfiai, társas, iskolázottsági és foglalkoztatási mutatókkal jellemezhetőek, mint a többségi társadalom.

#### *Migránsok a globális világban*

A migránsok ugyanazt akarják, mint mi, nem migránsok, de agilitásuk, nyíltságuk és bátorságuk folytán a lehetőségeik nem annyira egy helyhez kötöttek, mint számunkra. Boldogságuk és gyarapodásuk horizontját kevésbé korlátozzák az országhatárok, nagyobb térben „játsszanak”. Napjaink világában, a globális világban számos eszköz támogatja azt, hogy családi, baráti életünk vagy karrierünk ne egy helyen valósuljon meg. A technológiai eszközök relatív olcsósága és elterjedtsége az eddi-

ginél sokkal intenzívebb és rendszeresebb kapcsolattartást és utazást tesz lehetővé. Gondolhatunk itt olyan kommunikációs eszközökre, mint a telefon, a fax vagy az internet, de gondolhatunk a repülő vagy más közlekedési eszközök egyre sűrűbb hálózatára és relatív olcsóságára is. Az infrastrukturális és technológiai fejlődés mellett külön szót érdemel a globális intézményi háttér fejlődése is. Száz évvel ezelőtt például nem léteztek a maihoz hasonló feltételei a globális üzletnek vagy munkavállalásnak, gondolhatunk itt a bankrendszerre, az egyetemes üzleti normákra vagy jogi lehetőségekre. Említhetjük továbbá a multikulturalizmus és az emberi jogokon alapuló politikai rendszerek térnyerését, aminek köszönhetően több értelemben is megszűntek a különbségek az őslakosok és a migránsok között, illetve a kulturális sajátosságok és kötődések reprezentációja szabad utat kapott.

Magyarország a hazánkban élő közép- és fiatalok migránsok számára gyakran csupán migrációs karrierjük egy állomása. Míg például az Ukrajnából érkezett magyarok és ukránok körében többségben vannak azok, akik feltétel nélkül szeretnék magyar állampolgárságot, jelentős azok aránya is, akik csak feltételekkel, jelenlegi állampolgárságuk el nem veszése mellett szeretnék magyar állampolgárrá válni, addig a Törökországból, Vietnamból és Kínából érkezett migránsok körében kisebbségben vannak azok, akik számára a magyar állampolgárság feltétel nélküli cél lenne.

Sokszor a magyar állampolgárság nem végcél; hanem egy olyan eszköz, ami saját vagy családunk migrációs stratégiájának megvalósítását teszi lehetővé. Gondoljunk csak arra, hogy a magyar állampolgársággal egy sor uniós jog is jár, amelyek megkönnyítik a to-

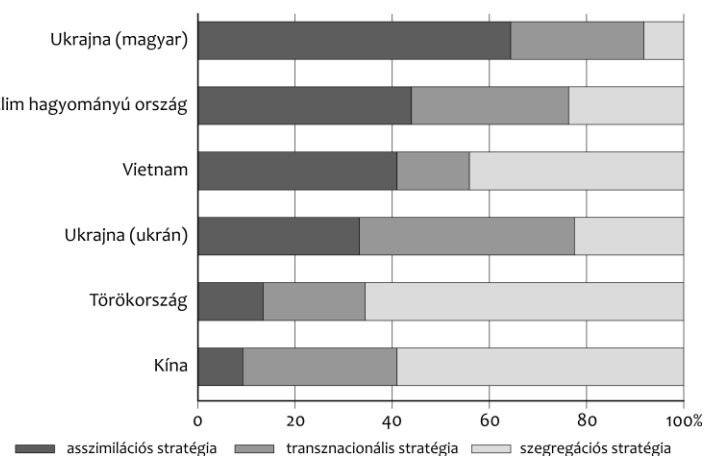
vábbi migráció, a harmadik országbeli munkavállalás lehetőségét.

A migránsok céljaik elérése érdekében – ne felejtjük, hogy ezek nagyon hasonlóak a többségi társadalom céljaihoz – tudatosan vagy sodródva – akárcsak a mi esetünkben – különböző stratégiákat folytathatnak. Örkény Antal és Székelyi Mária három tipikus stratégia profilját vázolták fel: asszimilációs, szegregációs és transznacionális. Az első kettőt a következőképpen jellemzik: egy migráns „elkövethet mindent annak érdekében, hogy átvegye az ország szokásait, megtanulja a nyelvét, állampolgárságot szerezzen és véglegesen letelepedjék. Lehetőségek híján vagy belső meggyőződésből azt az utat is választhatja, hogy saját diaszpórájánál keres menedéket, a migráns társak segítségével keres munkát, jobbra csak az anyanyelvét használja, nem barátkozik magyarokkal, azaz a befogadó társadalom tagjaitól szegregált módon él.” (Örkény – Székelyi, 2009, 116.)

Manapság azonban egyre gyakoribb a transznacionális stratégia. Ennek lényege, hogy a migráns nem akar magyar állampol-

gárrá válni, gondolkodás nélkül továbbáll, ha máshol jobb gazdasági lehetőségek adódnak. Ezért nem beszélnek, és nem is akarnak megtanulni magyarul, a gyerekeiket nemzetközi iskolákba járatják. Kapcsolati hálójuk rendkívül gazdag, de zárt: sem a magyarok, sem a többi migráns csoport iránt nem érznek különösebb bizalmat – igaz, nem is ellenségesek velük szemben. Bár nem mutatnak különösebb érdeklődést a származási országuk politikai, sport vagy bulvárhírei iránt, mégis rendkívül intenzív kapcsolattartás jellemzi őket a származási országukban élőkkal. Általános értelemben a szerzők így fogalmazzák meg a transznacionális migráns lényegét: „A transznacionális migráns kognitív eszközkészlete (mindennapi interakciós normák, nyelv, ismeretek, öltözködés stb.) egy széles palettán mozog és a lokalitástól függően, rugalmasan igazodik a lokális elvárásokhoz.” (Örkény – Székelyi, 2009, 116.)

A modell szerint a kínai, török és vietnami migránsok között találjuk legnagyobb arányban a transznacionális stratégiákat. Az ukrainai magyarok és muszlim hagyományú ország



1. ábra • Beilleszkedési stratégiák származás szerinti csoportonként.

Forrás: Örkény – Székelyi, 2009

szágból érkezők többségére az asszimilációs stratégia, az ukránokra pedig a szegregációs stratégia jellemző.

A transznacionális társadalmi térben való részvétel sajátos, egy meghatározott lokalitáshoz nem köthető élethelyzeteket teremthet. Ilyen élethelyzetben lehet például az a Budapesten élő vietnami anyuka, aki a szülői értekezlet után megbeszéli lányával matematika érdemjegyeit, majd másnap a Hanoiiban ébredő alkalmazottainak Skype-on tart eligazítást. Vagy a Budapesten tanuló török egyetemista, aki a nyári szünetben magával viszi magyar menyasszonyát, hogy bemutassa Ankarában élő családjának és barátainak. Vagy a Magyarországra is járó mongol *Sárga Újságot* olvasó büfés, aki közben fél füffel a budapesti közlekedési híreket hallgatja a rádióból. Napjainkban a nemzetközi migránsok jelentős hányada éli meg, hogy társadalmi életének különböző szeletei akár nagyon különböző kontextusokban, más és más szabályok szerint zajlanak (Várhalmi, 2009).

A migránsok mindezek ellenére nem gyókértelenek, hanem egyszerre több helyhez is tartoznak. Életük, legyen szó karrierről, életszínvonalról, családról vagy jövőbeli tervekről egyszerre több vonatkoztatási pont mentén szerveződik: a származási ország, a befogadó társadalom közege és a diaszpóra közössége. Egy migráns hozzászokik a folyamatos hasonlítgatáshoz, mérlegeléshez, minden szituációban újraértelmezi és újra elhelyezi magát. Ez a sokdimenziós látásmód áthatja a mindennapokat, így számos izgalmas példát rejt magában. Kínai és vietnami fiatalok körében például nem ritka, hogy nem feltétlenül magyarországi, de mindenképpen migráns származási országbelit tartanak ideális partnernek – úgy gondolják, hogy csak egy hasonló helyzetben élő értheti meg őket (Barna et al., 2012).

A többszörös kötődés egyszerű formában érhető tetten az ünnepek megtartásában is. A Magyarországon élő legtöbb vietnami például egyaránt ünnepli a karácsonyt, a húsvétot és a holdújévet. Karácsonykor karácsonyfát állítanak, húsvétkor megékezik a nyúl, holdújév alkalmával összegyűlik a diaszpóra, és tradicionális ételek kerülnek az asztalra, az „otthon” dallamaira hívják egymást táncba.

A transznacionalizmus természetesen a munka világát is áthatja. Például a kínai, a török vagy a vietnami vállalkozó jellemzően saját köreikben, a többségi társadalomtól gyökeresen eltérő struktúrák kereteiben belül dolgozik és érvényesül. Általánosságban elmondható, hogy a migráns vállalkozói csoportok jellemzően nem termelői tevékenységet folytatnak Magyarországon, hanem a transznacionális üzleti kapcsolataikra támaszkodva a kereskedelemben érdekeltek. Itt olyan erőforrásokra támaszkodhatnak, olyan üzleti stratégiát alkalmaznak, amely a tranzakciós költségek és a kockázatok csökkentését, valamint rugalmasságot eredményez. Ez a zártság értelemszerűen védőhálót is teremt, exkluzív hozzáférést biztosítva az olyan kollektív előnyökhöz, mint az olcsó munkaerő utánpótlása, valamint az értékes kapcsolatok vagy piacok birtoklása. Számos példával lehetne szemléltetni a sajátos, transznacionális térben létrejövő jellegzetességeket, stratégiákat, a helyszűke miatt elégedjünk meg eggyel, az *áthozás-kirepítés* jelenségével. Ilyenkor egy vállalkozó az anyaországból hív munkaerőt, aki jellemzően a tág értelemben vett család tagja, de lehet egyszerűen csak földi is. Az áthozott migráns eleinte alacsony munkabérért vagy csupán koszt-kvártélyért dolgozik egy vállalkozásban. Cserébe biztosítják számára a munkát, a szállást, valamint segítenek hivatalos ügyeit elrendezni. Mindeközben az

áthozott végigjár egy szocializációs folyamatot is: megismeri a helyi viszonyokat, ismeretsegekre tesz szert, elsajátítja legalább alapfokon a magyar nyelvet. Egy idő elteltével, amikor mindenki „úgy érzi, hogy felkészült”, megtörténik a *kireptetés*. Segítenek saját vállalkozásának beindításában, összehozzák emberekkel, hiteleznek neki, vagy árut adnak bizományba. A *kireptetés* során olyan vállalkozás jön létre, ami akár szövetségesként, akár értékesítőként szorosan kapcsolódik a „kibocsátó” vállalkozáshoz. Így a „kibocsátó” vállalkozás üzleti súlya növekszik (Várhalmi, 2010).

#### *A migráns, aki nem bevándorló*

Belátható tehát, hogy a migránsokról élő közkeletű kép sokszor hamis. Ha belegondolunk, a migráció transznacionális jellege szépen illeszkedik a körülöttünk egyre inkább kiteljesedő globális világ képébe. Ennek mi, nem migránsok is részei vagyunk, tegyük csak fel magunknak néhány kérdést: Milyen divattrendek alapján is öltözködünk, milyen zenét is hallgatunk? A magyar futballbajnokságban vagy Bajnokok Ligájában szurkolunk csapa-

toknak? Nem olvastuk-e érdeklődéssel a legutóbbi amerikai elnökválasztás részleteit? Ám a migránsok transznacionalizmusa és a többségi társadalom globalizmusa között van különbség. Míg a globalizáció inkább a nemzetköziséget hordozza magában, ahol a lokalitások határai elmosódnak, addig a transznacionalizmus a lokalitásokba ágyazódva, azokat felértékelve és összekötve hoz létre valami újat.

Végezetül az a kérdés maradt nyitva, hogy miért nem találok eléggé kifejezőnek a *bevándorló* szót. Bízom benne, hogy a fentiek után nem kell túlmagyaráznom. Egyszerűen azért, mert ez a szó hamis képet sugall napjaink migrációjának természetéről. A bevándorló szóban a hangsúly azon van, hogy emberek „bejönnek”, szerintem pedig nem ez a lényeg. Ha a migráció jellegzetességeit úgy vizsgáljuk, hogy az állandó mozgás, az egyszerre több helyhez való tartozás helyett a „bejövésre” helyezzük a hangsúlyt, akkor napjaink integrációs kérdéseire nem találhatunk életszerű válaszokat.

Kulcsszavak: *migráció, transznacionalizmus*

#### IRODALOM

- Barna Mária – Nguyen, L. L. A. – Várhalmi Zoltán (2012): *Az én házam egy keleti ház a nyugati világban* – Nemi szerepek és beilleszkedés a konfucianus és muszlim hagyományú országból származó bevándorlók körében. ICCR Budapest Alapítvány • <http://www.iccr.hu/kutatas/nemi-szerepek-kiadvany.pdf>
- Kováts András (2012): *Bevándorlók és siker*. Konferencia-előadás
- Örkény Antal – Székelyi Mária (2009): *Az idegen Magyarország: Hat migráns csoport összehasonlító elemzése*. In: *Bevándorlók Magyarországon: Az*

MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet és az ICCR Budapest Alapítvány által végzett kutatás zárótanulmányai. 81–123. • [http://www.iccr.hu/kutatas/04\\_survey\\_Orkeny\\_Szekelyi.pdf](http://www.iccr.hu/kutatas/04_survey_Orkeny_Szekelyi.pdf)

Várhalmi Zoltán (2009): *Kísérlet a transznacionális kötődések empirikus megragadására. Kötő-jelek*. ELTE TÁTK, Budapest, 11–33.

Várhalmi Zoltán (2010): *A budapesti kínai és vietnami gazdasági klaszterek néhány jellegzetessége*. In: Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció, változó környezet*. MTA KI, Budapest, 173–189. • <http://www.mtaki.hu/data/files/61.pdf>

## A MIGRÁCIÓS POTENCIÁL ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

Nyíró Zsanna

PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Kar Szociológia Doktori Iskola  
nyzsanna@gmail.com

A migrációs potenciál a külföldi munkavállalásra, illetve a kivándorlásra vonatkozó szándékot jelenti, s lényegében nem több, mint egy olyan arányszám, amely azt mutatja meg, hogy egy adott populáció mekkora hányada tervezi a migrációt (Sik, 2003). Mint minden, az emberek várható magatartását előre jelezni kívánó mérőszám, a migrációs potenciál is csak durva becslésre alkalmas. Mivel a válaszokban keverednek alaposan megfontolt tervek és rossz pillanatokban született nekikeseredések, álmok és gyerekkor óta létező menni vágyás, ezért feltételezzük, hogy a migrációs potenciál értéke felülbecsli a várható migráció mértékét. Még inkább igaz ez, ha a migrációs potenciált munkaerőpiaci előrejelzésre használjuk, hiszen ez a mutató csak a kínálat várható alakulását képes becsülni, márpedig a munkaerőpiacon a kereslet az úr.

A várható migrációs magatartás előrejelzésének érvényessége – vagyis a migrációs potenciál prediktív ereje – különféle technikák segítségével növelhető. Az egyik lehetőség, hogy a migráció egyes típusaira külön rákérdezünk, feltételezve, hogy a rövid távú külföldi munkavállalás és a kivándorlás esetében eltérő lehet a tervek és a vágyak aránya. A munkavállalási szándék esetében a rövidebb és hosszabb időtáv külön vizsgálata azzal is

indokolható, hogy a két lehetőséggel különböző társadalmi rétegek élnek.

A migrációs potenciált mérő kérdés megfogalmazása szintén befolyásolhatja a kutatás eredményeit. A kérdések megfelelő szövegzésének célja, hogy az „álmok” helyett a tényleges migrációs tervek ragadják meg. Például Heinz Fassmann és Christiane Hintermann (1998) a migráció valószínűsége mentén három kategóriát dolgozott ki: a legkisebb valószínűséggel migrálókól („gondolt már a külföldi munkavállalásra”), a nagy valószínűséggel migrálók csoportjáig („már elkezdtem információkat gyűjteni...”), végül „már szervezem a külföldi munkavállalást”). A migrációs szándék komolyságának megragadására egyéb szűrőkérdéseket is lehet alkalmazni: például rákérdezhetünk a migráció tervezett időpontjára, irányára vagy érdeklődhetünk a megcélzott munka jellegéről, illetve a már megtett beruházások felől (például: információszerzés, nyelvtanulás) feltételezve, hogy azok, akik kialakultabb migrációs tervekkel rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel fognak valóban migrálni.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> A migrációs tervek megvalósításakor az első lépések egyike az információszerzés. Ezt vizsgálta Hajdu Miklós és Tóth István János (2012) a külföldi munkavállalással kapcsolatos internetes keresési kifejezések lekérdezésének gyakorisága alapján.